

فهرست مطالب

علوم و فنون ادبی (۲) و نگارش (۲)

نگارش (۲)	علوم و فنون ادبی (۲)	فهرست مطالب
شماره صفحه	شماره صفحه	
۴۴	۶	آزمون نوبت اول (۱)
۴۵	۷	آزمون نوبت اول (۲)
۴۶	۸	آزمون نوبت اول (۳)
۴۷	۹	آزمون نوبت اول (۴)
۴۸	۱۰	آزمون نوبت دوم (۱)
۴۹	۱۱	آزمون نوبت دوم (۲)
۵۰	۱۲	آزمون نوبت دوم (۳)
۵۱	۱۳	آزمون نوبت دوم (۴)
۵۲	۱۴	آزمون نوبت دوم (۵)
۵۳	۱۵	آزمون نوبت دوم (۶)
۵۴	۱۶	آزمون نوبت دوم (۷)
۵۵	۱۷	آزمون نوبت دوم (۸)
۵۶	۱۸	آزمون نوبت دوم (۹)
۵۷	۱۹	آزمون نوبت دوم (۱۰)
۵۸	۲۰	پاسخنامه تشریحی
۶۳	۳۲	خلاصه درس‌ها

علوم و فنون ادبی (۲)

آزمون نوبت اول (۱)

الف) تاریخ ادبیات

۰/۲۵	..... از مورخان مشهور ایران و نویسنده کتاب «تاریخ گزیده» است.	۱
۰/۱۵	..... را به انشای خود باز گرداند و آن را ..... نامید.	۲
۰/۱۵	..... و ظهیرالدین بابر کتاب ..... را به زبان ترکی نوشتند.	۳
۰/۲۵	نویسنده «جامع التواریخ» کیست؟	۴
۰/۱۵	موضوع کتاب‌های «المعجم» و «موش و گربه» چیست؟	۵

ب) سبک شناسی

۰/۱۵	علت نام گذاری سبک عراقی چیست؟	۶
۱	چهار مورد از ویژگی‌های زبانی شعر سبک عراقی را بنویسید.	۷
۰/۱۵	دو تن از شاعران معروف سبک عراقی را بنویسید.	۸

ج) موسیقی شعر

۱	پایه‌های آوایی بیت زیر را به‌طور منظم ترسیم کنید. «آسایش دو گیتی تفسیر این دو حرف است // با دوستان مروت، با دشمنان مدارا»	۹
۵	ابیات زیر را بخوانید و وزن و خوشه هجایی آن‌ها را با تقطیع منظم بنویسید. الف) من به هر جمعیتی نالان شدم // جفت بدحالان و خوش حالان شدم ب) بسی رنج بردم در این سال سی // عجم زنده کردم بدین پارسی ج) من مانده‌ام مهجور از او، بیچاره و رنجور از او // گویی که نیشی دور از او، در استخوانم می‌رود د) یکی روبهی دید بی دست و پای // فرو ماند در لطف و صنع خدای	۱۰

د) زیبایی شناسی

۵	تشبیه و ارکان و انواع آن را در ابیات و عبارات زیر بیابید. الف) شبی زیت فکرت همی سوختم // چراغ بلاغت می‌افروختم ب) و او به شیوه باران پر از طراوت تکرار بود. ج) من ایستاده تا کنمش جان فدا چو شمع // او خود گذر به ما چو نسیم سحر نکرد	۱۱
۱	آرایه مجاز را در ابیات و عبارات زیر بیابید. الف) راه می‌بینم در ظلمت، من پرواز فانوسم ب) رستم از این بیت و غزل، ای شه و سلطان ازل // مفتعلن مفتعلن مفتعلن کشت مرا	۱۲

ه) نقد و تحلیل نظم و نثر

۴	ابیات و عبارات زیر را از لحاظ ویژگی‌های زبانی، ادبی، فکری و زیبایی‌شناسی تحلیل و بررسی کنید. الف) دانی که چنگ و عود چه تقریر می‌کنند // پنهان خورید باده که تعزیر می‌کنند ب) هر کسی کاو دور ماند از اصل خویش // باز جوید روزگار وصل خویش ج) الا یا خیمگی خیمه فرو هل // که پیشاهنگ بیرون شد ز منزل د) هر نفسی که فرو می‌رود مُمد حیات است و چون برمی‌آید مفرح ذات. ه) شود کوه آهن چو دریای آب // اگر بشنود نام افراسیاب	۱۳

آزمون نوبت اول (۲)

الف) تاریخ ادبیات

- ۱ «مرصادالعباد» و «تاریخ و صاف» به ترتیب نثری ..... و ..... دارند. ۰/۵
- ۲ علت روی آوردن شاعران و نویسندگان به عرفان و تصوف چیست؟ ۰/۵
- ۳ موضوع کتاب‌های «تذکره دولتشاه سمرقندی» و «عشاق نامه فخرالدین عراقی» را بنویسید. ۱

ب) سبک‌شناسی

- ۴ چهار مورد از ویژگی‌های فکری شعر سبک خراسانی را با سبک عراقی مقایسه کنید. ۱
- ۵ علت از رواج افتادن قالب قصیده در سبک عراقی چه بود؟ ۰/۵
- ۶ دو مورد از ویژگی‌های ادبی شعر سبک عراقی را بنویسید. ۰/۵

ج) موسیقی شعر

- ۷ پایه‌های آوایی بیت زیر را به طور منظم ترسیم کنید. ۱/۵
- «به نام خداوند جان و خرد // کزین برتر اندیشه بر نگذرد»
- ۸ ابیات زیر را بخوانید و وزن و خوشه هجایی آن‌ها را با تقطیع منظم بنویسید. ۳/۵
- الف) بشنو از نی چون حکایت می‌کند // وز جدایی‌ها شکایت می‌کند
- ب) به گیتی هر کجا درد دلی بود // به هم کردند و عشقش نام کردند
- ج) الا ای طوطی گویای اسرار // مبادا خالیت شکر ز منقار
- د) در رفتن جان از بدن گویند هر نوعی سخن // من خود به چشم خویشان دیدم که جانم می‌رود

د) زیبایی‌شناسی

- ۹ ابیات زیر را از نظر علم زیبایی‌شناسی (تشبیه و مجاز) بررسی کنید و هم‌چنین ارکان و نوع تشبیه را بیابید. ۴
- الف) فشافش تیرش به روز نبرد // چو آواز غول است در گوش مرد
- ب) مرا در دل درخت مهربانی // به چه ماند، به سرو بوستانی
- ج) جهان خوردم و کارها راندم.
- د) سینه خواهم شرحه شرحه از فراق // تا بگویم شرح درد اشتیاق
- ه) سپید شد چو درخت شکوفه دار سرم // وزین درخت همین میوه غم است برم

ه) نقد و تحلیل نظم و نثر

- ۱۰ ابیات «الف و ب» سؤال ۹ را از نظر علم زیبایی‌شناسی و سبک‌شناسی بررسی نمایید. ۳/۵
- ۱۱ ویژگی‌های زبانی و فکری بیت «د» سؤال ۸ را بنویسید. ۰/۵

آزمون نوبت دوم (۹)

الف) تاریخ ادبیات

دو اثر فخرالدین عراقی را نام ببرید.

سه تن از معروفترین شاعران قرن یازدهم را نام ببرید.

کتابهای عین الحیات و مجالس المؤمنین از کدام نویسندگان قرن دهم و یازدهم است؟

کتاب «محبوب القلوب» از کدام نویسنده است؟

الف) وحید قزوینی   ب) میرزا برخوردار فراهی   ج) نورالله شوشتری   د) فیض کاشانی

ب) سبک‌شناسی

با ورود لغات ترکی مغولی به زبان فارسی، چه کتاب‌های به زبان ترکی نوشته شد؟

سه مورد از ویژگی‌های زبانی نثر سبک هندی را بنویسید.

دو مورد از ویژگی‌های ادبی شعر سبک هندی را بنویسید.

استفاده از ردیف‌های طولانی جزء ویژگی‌های سبک هندی است یا عراقی؟

ج) موسیقی شعر

ابیات زیر را بخوانید و وزن و خوشه‌های آن‌ها را با تقطیع منظم بنویسید. (اگر بی‌تی وزن دارد، آن را مشخص کنید).

الف) هر نفس آواز عشق، می‌رسد از چپ و راست // ما به فلک می‌رویم، عزم تماشا که راست

ب) آینه سکندر، جام می‌است بنگر // تا بر تو عرضه دارد احوال ملک دارا

ج) یک عمر دور و تنها، تنها به جرم این که // او سر سپرده می‌خواست، من دل سپرده بودم

د) بس بگردید و بگردد روزگار // دل به دنیا در نیندد هوشیار

ه) ای باد بامدادی خوش می‌روی به شادی // پیوند روح کردی پیغام دوست دادی

و) بسیار گنه کردیم، آن بود قضای تو // شاید که به ما بخشی، از روی کرم آن‌ها

د) زیبایی‌شناسی

انواع تشبیه و مجاز را در ابیات و عبارات زیر بیابید. (ارکان تشبیه را نیز بنویسید).

الف) دانا چو طبله عطار است؛ خاموش و هنر نمای.

ب) ابر کرم از باران محبت بارید.

ج) سینه خواهم شرحه شرحه از فراق // تا بگویم شرح درد اشتیاق

انواع استعارات را در ابیات و عبارات زیر بیابید.

الف) شب ایستاده است // خیره نگاه او // بر چارچوب پنجره من

ب) ای آشپز نوحه‌گر از بهر چیستی؟ // چین بر جبین فکنده ز اندوه کیستی؟

ج) بشکن دل بی‌نوای ما را ای عشق // این ساز شکسته اش خوش آهنگ‌تر است

کنایات را در ابیات و عبارات زیر مشخص کنید.

الف) زاغ از آنجا که فراغی گزید // رخت خود از باغ به راغی کشید

ب) در هر طرف ز خیل حوادث کمین‌گهی است // زان رو عنان گسسته دواند سوار عمر

فرق استعاره و کنایه را بنویسید. (با ذکر مثال)

ه) نقد و تحلیل نظم و نثر

غزل زیر را از نظر زیبایی‌شناسی و سبک‌شناسی قلمرو زبانی، ادبی و فکری تحلیل و بررسی کنید.

ای دفتر حسن تو را فهرست، خط و خال‌ها // تفصیل‌ها پنهان شده در پرده اجمال‌ها

آتش فروز قهر تو، آینه دار لطف تو // هم مغرب ادبارها، هم مشرق اقبال‌ها

پیشانی عفو تو را پر چین نسازد جرم ما // آینه کی برهم خورد از زشتی تمثال‌ها

هر شب کواکب کم کنند از روزی ما پاره‌ای // هر روز گردد تنگ‌تر سوراخ این غربال‌ها

هر چند صائب، می‌روم سامان نومی‌کنم // زلفش به دستم می‌دهد سر رشته آمال‌ها

آزمون نوبت دوم (۱۰)

الف) تاریخ ادبیات

دو اثر از عبید زاکانی نام ببرید.

سه تن از شاعران قرن دهم را نام ببرید.

کتاب‌های «حبیب السیر» و «احسن التواریخ» از کدام نویسندگان است؟

جامع عباسی، از کدام نویسنده است؟

الف) واعظ کاشفی   ب) نورالله شوشتری   ج) شیخ بهایی   د) اسکندر بیگ ترکمان

ب) سبک‌شناسی

در سبک عراقی به کدام علوم ادبی بیشتر توجه شده است؟

سه مورد از ویژگی‌های زبانی شعر سبک هندی را بنویسید.

کتاب‌هایی را که به نثر ساده در دوره سبک هندی در خارج از ایران نوشته شده‌اند، نام ببرید. (سه مورد)

ج) موسیقی شعر

ابیات زیر را بخوانید و وزن و خوشه هجایی آن‌ها را با تقطیع منظم بنویسید. (اگر بیتی وزن دوری دارد، آن را بیابید).

الف) دلا تا کی در این زندان فریب این و آن بینی // یکی زین چاه ظلمانی برون شو تا جهان بینی

ب) یکی نغز بازی کند روزگار // که بنشاندت پیش آموزگار

ج) این نغمه محبت بعد از من و تو ماند // تا در زمانه باقی است آواز باد و باران

د) اشک سحر زداید، از لوح دل سیاهی // خرم کند چمن را، باران صبحگاهی

ه) از نظرت کجا رود، و برود تو مهری // رفت و رها نمی‌کنی، آمد و ره نمی‌دهی

و) هر دم از این باغ بری می‌رسد // تازه‌تر از تازه‌تری می‌رسد

د) زیبایی‌شناسی

در ابیات زیر انواع تشبیه و مجاز را بیابید. (ارکان تشبیه را نیز بنویسید).

الف) دل عالمی بسوزی چو عذار بر فروزی // تو از این چه سود داری که نمی‌کنی مدارا

ب) برو ای گدای مسکین در خانه علی زن // که نگین پادشاهی دهد از کرم گدا را

ج) زمین چو سینه سهراب زیر جوشن برگ // فرو نشسته در آن ناوک صنوبر و غان

در ابیات زیر انواع استعارات را تعیین کنید.

الف) دهقان سالخورده چه خوش گفت با پسر // کای نور چشم من به جز از کشته ندروی

ب) کی ام! شکوفه اشکی که در هوای تو هر شب // ز چشم ناله شکفتم به روی شکوه دویدم

ج) هر کاو نکاشت مهر و ز خوبی گلی نجید // در رهگذار باد نگهبان لاله بود

در ابیات زیر کنایات را بیابید.

الف) چنین است رسم سرای درشت // گهی پشت بر زین، گهی زین به پشت

ب) قمری ریخته بالم به پناه که روم؟ // تا به کی سرکشی ای سرو خرامان از من؟

تفاوت کنایه و مجاز را با ذکر مثال توضیح دهید.

ه) نقد و تحلیل نظم و نثر

غزل زیر را از نظر زیبایی‌شناسی و سبک‌شناسی (قلمرو زبانی، ادبی و فکری) تحلیل کنید.

مرا تو غایت مقصودی از جهان ای دوست // هزار جان عزیزت فدای جان ای دوست

چنان به دام تو الفت گرفت مرغ دلم // که یاد می‌نکند عهد آشیان ای دوست

گرم تو در نگشایی کجا توانم رفت // به راستان که بمیرم بر آستان ای دوست

مرا رضای تو باید، نه زندگانی خویش // اگر مراد تو قتل است، وارهان ای دوست

که گفت سعدی از آسیب عشق بگریزد // به دوستی که غلط می‌برد گمان ای دوست

۰/۵

۰/۷۵

۰/۵

۰/۲۵

۰/۷۵

۰/۷۵

۰/۵

۶

۲

۲

۱

۱

۴

پاسخ آزمون نوبت اول (۱)

علوم و فنون ادبی (۲)

۱

حمدالله مستوفی

۲

کلیله و دمنه - انوار سهیلی

۳

محاكمة اللغتين - بابرنامه

۴

خواجه رشیدالدین فضل الله همدانی

۵

المعجم: علم عروض، قافیه و نقد شعر و بدیع

موش و گربه: انتقاد از هنجاری‌های اجتماعی به شیوه طنز و تمثیل

۶

بعد از حمله مغول کانون‌های فرهنگی از خراسان به عراق عجم (شهرهای اصفهان، ری، همدان و ...) منتقل شد.

۷

لغات فارسی اصیل قدیم کم شده و لغات عربی جای آن‌ها را گرفته است / به کارگیری حرف نشانه «مر» در کنار مفعول جمله کم شده است / در آمیختگی مختصات نو و کهن / «می» اندک اندک جای «همی» را گرفته است.

۸

مولوی، حافظ، سعدی و ...

۹

آ س ا ی ش د گ ی ت ی ت ف سی ر این د ح ر ق س
با دو سی تان م ر و ت با د ش م نان م دا را

۱۰

الف) مَن بِ هَر جَم عی ی ت ی نا لان ش دَم
جُف تِ بَد ح ا ل ا نْ حُش ح ا ل ا ن ش دَم
وزن: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن

ب) بَ سی رَن جُ بُر دَم دَ رین سا لُ سی
عَ جَم زَن دِ گَر دَم بِ دین پا رُ سی
وزن: فعولن فعولن فعولن فعل

ج) مَن مان دِ ام مَه جو رَ زو بی چا رِ وُ رَن جو رَ زو
گو بی کِ نی شی دو رَ زو دَر اُس تْ خا تَم می رَ وُد
وزن: مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن

د) ی کی رو بَ هی دی دُ بی دَس تْ پای
فُ رو مان دُ دَر لُ ط فُ صُن عِ حُ دای
وزن: فعولن فعولن فعولن فعل

۱۱

الف) زیت فکرت: تشبیه بلیغ فشرده (فکرت: مشبه، زیت: مشبه‌به)
چراغ بلاغت: تشبیه بلیغ فشرده (بلاغت: مشبه، چراغ: مشبه‌به)
ب) تشبیه گسترده: مشبه: او، مشبه‌به: باران، ادات: به شیوه، وجه‌شبهه:
با طراوت و تکرار بودن
ج) تشبیه گسترده: من: مشبه، شمع: مشبه‌به، وجه‌شبهه: ایستاده بودن،
ادات: چو

۱۲

الف) فانوس مجازاً نور
ب) مفتعلن مجاز از اوزان عروض

۱۳

الف) زبانی: کاربرد می (می‌کنند). کاربرد اشیا (چنگ، عود، باده)
تقریر و تعزیر: به کاربرد لغات عربی
ادبی: چنگ و عود: نهاد
فکری: انتقاد از هنجارهای اجتماعی و نابه‌سامانی‌های جامعه
ب) زبانی: کاربرد سرهم که او «کاو»
ادبی: کاربرد ردیف (خویش)
فکری: اعتقاد به روز رستاخیز و رسیدن آن
ج) زبانی: استفاده از «آلا» به معنای (ای). استفاده از لغت «فرو هل»
که قدیمی است.
د) زبانی: ذات، مفرح، مُمید، حیات: کاربرد لغات عربی
ادبی: استفاده از سجع (حیات، ذات)
فکری: توجه به دنیای درون
ها) زبانی: استفاده از اسطوره‌ها: افراسیاب
ادبی: اغراق و دارای وزن حماسی
فکری: تقویت روحیه جنگاوری و حماسی

پاسخ آزمون نوبت اول (۲)

علوم و فنون ادبی (۲)

۱

ساده و مصنوع

۲

سرخوردگی مردم و شاعران از حمله مغول موجب پناه‌بردن به تصوف
برای رسیدن به آرامش روحی شد.

۳

تذکره دولتشاه سمرقندی: شرح احوال بیش از صد تن از شاعران ایرانی
از آغاز تا زمان مؤلف - عشاق‌نامه فخرالدین عراقی: عرفان، طرح
حکایت و تمثیل در پایان هر فصل

۱۰

الف) زبانی: کاربرد اندک لغات عربی ادبی: به کار رفتن تشبیه حسی فکری: توجه به دنیای برون
ب) زبانی: کاربرد اندک لغات عربی ادبی: تشبیه عقلی به حسی فکری: توجه به دنیای درون (درخت مهربانی)

۱۱

زبانی: توجه اندک به لغات عربی (لغات فارسی: گویند، خویشتن، چشم) فکری: توجه به دنیای درون

علوم و فنون ادبی (۲) ← پاسخ آزمون نوبت اول (۳)

۱

انتقال کانون‌های فرهنگی از خراسان به عراق عجم (اراک کنونی، مرکز ایران و...) و سکونت شاعران و نویسندگان بزرگ در شهرهای عراق عجم (اصفهان، ری، همدان و...)

۲

جامی، دولت‌شاه سمرقندی، شاه نعمت‌الله ولی

۳

درباره علم عروض، قافیه و نقد شعر است و نویسنده آن شمس قیس رازی می‌باشد.

۴

شعر این عصر نرم و دلنشین و برخوردار از معانی عمیق انسانی و آسمانی شد و اکثر شاعران از حاکمان روی برتافتند. در نتیجه قصیده که پیش از این در خدمت ستایش فرمانروایان بود، کمرنگ شد و از رونق افتاد.

۵

ابن یمین

۶

سبک خراسانی	سبک عراقی
۱- ستایش خرد	ستایش عشق
۲- وصال	فراق
۳- شادی‌گرایی	غم‌گرایی
۴- زمینی بودن معشوق	آسمانی بودن معشوق

۷

۱- ورود لغات عربی به جای لغات اصیل فارسی ۲- کاربرد «می» به جای «همی»

۴

در سبک خراسانی ستایش خرد اما در سبک عراقی ستایش عشق، هم‌چنین سبک خراسانی بازتاب اندک علوم در شعر اما در سبک عراقی بازتاب بیشتر علوم در شعر انجام شده است.
سبک خراسانی شادی‌گرا است و بر فراق تأکید دارد اما سبک عراقی غم‌گراست و بر وصال تمرکز دارد. معشوق در سبک خراسانی زمینی و در سبک عراقی آسمانی است.

۵

شعر این عصر نرم و دلنشین و برخوردار از معانی عمیق انسانی و آسمانی شد و اکثر شاعران از حاکمان روی برتافتند، در نتیجه قصیده که پیش از این در خدمت ستایش فرمانروایان بود، کمرنگ شد و از رونق افتاد.

۶

کاربرد قالب غزل - توجه به علوم بدیع و بیان - رواج غزل عارفانه

۷

بِ نَا مِ خُ دَا وَ نِ دِ جَا نُ خِ رَدِ
کَ زَیْنِ بَر تَ رَن دِی شِ بَر نَگِ دَ رَدِ
وَزَن: فَعُولُنْ فَعُولُنْ فَعُولُنْ فَعْلُنْ

۸

الف) بِش نُو از نِی چُن حِ کَا یَتِ مِی کُ نَدِ
وَز جُ دَا بِی هَا شِ کَا یَتِ مِی کُ نَدِ
وَزَن: فَاعِلَاتُنْ فَاعِلَاتُنْ فَاعِلُنْ

ب) بِ گِی تِی هَر کُ جَا دَرِ دِ دِ لِی بُو دُ
بِ هَم کَر دَن دُ عِش قَشِ نَا مِ کَر دَن دُ
وَزَن: مَفَاعِلِیْن مَفَاعِلِیْن فَعُولُنْ

ج) آ لَا اِی طُو طِی یِ گُو یَا یِ آس رَا رِ
مِ بَا دَا خَا لِی یَتِ شِکِ کَر زِ مِیْن قَا رِ
وَزَن: مَفَاعِلِیْن مَفَاعِلِیْن فَعُولُنْ

د) دَر رَف تَ نِ جَا نَز بَ دَن گُو یَن دُ هَر نُو عِی سُو خَنِ
مِیْن خُدِ بِ چَش مِ خِی شُو تَن دِی دَمِ کِ جَا نَمِ مِی رُو دِ
وَزَن: مَسْتَفْعَلُنْ مَسْتَفْعَلُنْ مَسْتَفْعَلُنْ مَسْتَفْعَلُنْ

۹

الف) تشبیه گسترده (مشبه: فشافش، تیر: مشبه‌به، آواز غول: وجه‌شبه، چو: ادات)

ب) درخت مهربانی: تشبیه بلیغ یا فشرده (مهربانی: مشبه، درخت: مشبه‌به) / تشبیه گسترده (مشبه: درخت مهربانی، مشبه‌به: سرو بوستانی، ادات: ماند)

ج) جهان مجازاً خوردنی‌های جهان و نعمت‌ها
د) سینه مجازاً انسان

ه) تشبیه گسترده (مشبه: موی سر، مشبه‌به: درخت شکوفه‌دار، چو: ادات تشبیه، وجه شبه: سپید شدن) / سرم مجازاً موی سرم
تشبیه بلیغ فشرده (غم: مشبه، میوه: مشبه‌به)

قرن دهم

- ◆ رونق دو جریان شعری
- شعر لطیف و فصیح به شیوه سعدی و حافظ که بابا فغانی نماینده آن بود.
  - مکتب وقوع که نتیجه چاره‌اندیشی شاعران برای تغییر سبک و رهایی از گرفتاری تقلید بود.

علل عدم رشد زبان و ادبیات فارسی

- (۱) تحت‌الشعاع قرار گرفتن دانش، فرهنگ و ادبیات با سیطره درازمدت مغولان و تیموریان بر ایران
- (۲) استفاده از قالب غزل در شعر کم‌رنگ شد.
- (۳) واقع‌گویی و حقیقت‌گویی، پرداختن به مسائل اجتماعی و انتقادهای سیاسی

- (۴) روی آوردن شاعران به دربارهای هندی به دو دلیل
- (الف) کم‌توجهی و بی‌مهری شاهان صفوی نسبت به شاعران
  - (ب) شاعران نوازی و ادب‌گرایی سلاطین هند؛ در نتیجه آشنایی با تفکرات هندوان و تأثیرگذاری فرهنگ ایران بر هندوان

- نتایج روی آوردن شاعران ایرانی به هند در عهد صفوی
- (۱) موجب سخن گفتن شاهان گورکانی به زبان فارسی شد.
  - (۲) زبان فارسی در هند همه‌گیر و رسمی شد.
  - (۳) تأثیر پذیرفتن فرهنگ هند از فرهنگ و زبان ایرانی
  - (۴) مناطق دیگر ایران به جز اصفهان، رشد و توسعه یافت (مانند آذربایجان و نواحی مرکزی ایران).

- ◆ در قرن دهم به دلیل توجه نشان دادن شاهان عثمانی و هندی به هنر و مسائل فرهنگی و در تماس بودن شاهان صفوی با رؤسای مذاهب، شعر و شاعری و انواع هنر مورد توجه قرار گرفت (هنرهایی چون قالی‌بافی، سفالگری، شیشه‌سازی، نقاشی، تذهیب، خوشنویسی).
- کمال‌الدین بهزاد در دوره شاه اسماعیل و رضا عباسی در دوره شاه عباس از مفاخر هنرند.

- شاعران مشهور قرن دهم
- ۱- بابا فغانی شیرازی: از شعرای تأثیرگذار این قرن است و شعرش از نظر دقت، ظرافت و رقت معانی مشهور می‌باشد.
  - ۲- وحشی بافقی: سبک شعری او حد واسط سبک دوره عراقی و دوره بعد (سبک هندی) است و شاخصه اصلی آن واقع‌گرایی است.
  - ۳- محتشم کاشانی: وی در سرودن شعر مذهبی مشهور و زبانزد به سرودن ترکیب‌بند عاشورایی «باز این چه شورش است که در خلق عالم است»، است.

قرن یازدهم

- وضعیت زبان و ادب فارسی
- (۱) کم‌رنگ شدن شعر ستایش، درباری و عاشقانه به دلیل حکومت صفوی
  - (۲) شاعران در سروده‌ها از مضامین پند و اندرز، توصیف و بیان امور طبیعی و موضوعات تازه بهره گرفتند.
  - (۳) گروه بیشتری از مردم مدعی شعر و شاعری شدند.
  - (۴) بها ندادن به شعر ستایش در ایران به خاطر حکومت صفوی در نتیجه؛ مدیحه‌سرایان و شاعران برای امرار معاش و یا ثروت‌اندوزی راهی دیار هند شدند، زیرا در آنجا هنوز بازار قصیده و مدح رواج داشت.

◆ زبان و ادب فارسی نزد عامه مردم:

- در قرن یازدهم فراوانی نعمت و رفاه و اقتصاد خوب ایران باعث شد هر کس از عامه مردم به اندازه توان خود به امور فرهنگی از جمله ادبیات بپردازد. هم‌چنین به دلیل آشنایی ایرانیان با اروپا، مراکز جمعیتی مثل قهوه‌خانه‌ها و شعر گفتن همه مردم باعث شد، شاعران به مشاعر و نقد آثار یکدیگر بپردازند.

- شاعران مشهور قرن یازدهم
- (۱) کلیم کاشانی: ملقب به خلاق‌المعانی ثانی و مشهور به ابداع معانی است و خیال‌های رنگین در غزل او دیده می‌شود. هم‌چنین استفاده از ضرب‌المثل و الفاظ محاوره که به زبان عام نزدیک است، در اشعارش مورد استفاده قرار گرفته است.
  - (۲) صائب تبریزی: صائب را خداوندگار مضامین تازه شعری و «شاعر تک بیت‌ها» نامیده‌اند. او پرکارترین شاعر فارسی زبان سبک هندی است. تک بیت‌های او به صورت ضرب‌المثل رواج یافته است.
  - (۳) بیدل دهلوی: سرودن غزل‌های خیال‌انگیز، به کار بردن مضمون‌های بدیع و گاه دور از ذهن، استفاده از مضمون‌های پیچیده و استعاره‌های رنگین، استفاده از ابهام و تخیل‌های رمزآمیز شاعرانه از ویژگی‌های شعر اوست.

درس هشتم / پایه‌های آوایی همسان (۲)

گاهی ممکن است در هر یک از وزن‌های همسان، یک هجا یا بیشتر از پایان آن حذف شود، گاهی هم یک پایه، به صورت کامل حذف می‌شود. مثلاً وزن (U – –) فعولن، در پایان بیت ممکن است حذف شود یا هجای پایانی آن بیاید و تبدیل به فعل شود. این کم شدن هجا در همهٔ اوزان عروضی رخ می‌دهد.

درس نهم / استعاره

استعاره: کاربرد واژه‌ای به جای واژه‌ای دیگر به دلیل شباهت در ویژگی یا صفتی مشترک است. به عبارت دیگر یکی از طرفین تشبیه (مشبه یا مشبه‌به) را برمی‌گزینیم. مثلاً اگر بگوییم: هزاران نرگس از چرخ جهانگرد // فرو شد تا برآمد یک گل زرد در این بیت: هزاران نرگس استعاره از ستاره‌ها و گل زرد استعاره از خورشید و چرخ استعاره از آسمان و فلک است.

انواع استعاره

(۱) آشکار یا مصرحه: هرگاه از دو رکن تشبیه فقط مشبه‌به باقی بماند.

مثال استعاره مصرحه: گفتا که مرو به غربت و می‌بارید // از نرگس تر، به لاله بر مروارید
در بیت بالا، نرگس، لاله و مروارید، به ترتیب استعاره از چشم، چهرهٔ زیبا و اشک هستند.

(۲) پنهان یا مکنیه: هرگاه مشبه، به همراه لوازم یا ویژگی‌های مشبه‌به بیاید.

مثال استعاره پنهان (مکنیه): باغ سلام می‌کند، سرو قیام می‌کند // سبزه پیاده می‌رود، غنچه سوار می‌رسد
در این استعاره، باغ، سرو، سبزه، غنچه (مشبه)، موجودی بی‌جان و غیر انسان و مشبه‌به محذوف، انسان است.

